

ตัวแบบการย้ายถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Internal Migration Stream of Northeastern Thailand

มนตรี พิริยะกุล¹

บทนำ

จากข้อมูลที่ได้รับจากการจัดทำสำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2543 พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีฐานะยากจนที่สุด มีประชากรมากที่สุดคือมีประชากรประมาณ 21 ล้านคน ในจำนวนนี้ประมาณเกือบร้อยละ 30 เป็นคนจน มีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดพอ ๆ กับพื้นที่ภาคเหนือคือ 1.68 แสนตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ 34 ของประเทศ มีผู้ว่างงานมากกว่าภาคอื่น แต่เนื่องจากมีประชากรมากที่สุดในประเทศจึงมีผลให้ความหนาแน่นประชากรสูงกว่าภาคเหนือถึงประมาณ 2 เท่าคือมีประชากร 123 คนต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรหรือมีประชากร 1 คนต่อพื้นที่ 5 ไร่ เทียบกับกรุงเทพมหานครที่มีพื้นที่ 1,569 ตารางกิโลเมตรมีประชากร 6.3 ล้านคน (ในปี พ.ศ. 2548 มีประชากร 6.8 ล้านคน) มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 3,600 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตรหรือ 1 คนต่อพื้นที่ประมาณ 70 ตารางวา และเนื่องจากมีประชากรมากจึงมีผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อบุคคลด่ำที่สุดทั้ง ๆ ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงที่สุด ส่วนข้อมูลทางสังคมอื่นพบว่าอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรและอัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากรต่ำกว่าภาคอื่น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินพอ ๆ กับภาคอื่น มีความหนาแน่นถนนค่อนข้างสูง มีสัดส่วนการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยสูง (ตาราง 1) แต่เมื่อประมวลเป็นภาพรวมแล้วก็นับว่ามีจุดที่พิจารณาได้ว่ายังไม่เท่าเทียมภาคอื่น (spatial inequality) หลายประการทำให้การย้ายถิ่นของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด แม้ในระยะหลังนี้จะเป็นการย้ายอยู่ภายในภาคมากกว่าก็ตาม

สภาพปัจจุบันของการย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากตาราง 2 จะเห็นได้ในปี พ.ศ. 2547 มีผู้ย้ายถิ่นทั่วประเทศประมาณ 4 ล้านคน โดยจะย้ายเข้าสู่พื้นที่นอกเขตเทศบาล (นอกเขตเมือง) ถึงประมาณร้อยละ 65 ที่เป็นเช่นนี้

¹ รองศาสตราจารย์ระดับ 9 ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เพราะพื้นที่นอกเขตเทศบาลเป็นพื้นที่ทางการเกษตรและสถานประกอบการส่วนใหญ่ จะตั้งอยู่นอกเขตเมือง (สำมะโนธุรกิจการค้าและธุรกิจบริการ พ.ศ. 2545, สำนักงานสถิติแห่งชาติ) มีผู้ย้ายออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากถึง 8.9 แสนคน มากเป็นอันดับ 2

ตาราง 1

ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมบางประการของประเทศไทย

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม	กทม.	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาค ตอฉน.	ภาคใต้
จำนวนประชากรอายุ 15-24 ปี	1,297,299	2,519,586	1,771,126	3,494,364	1,466,799
ร้อยละประชากรอายุ 15-24 ปี	20.41	17.72	15.49	16.78	18.14
จำนวนประชากรอายุ 25-34 ปี	1,406,306	2,711,284	1,837,152	3,604,259	1,374,739
ร้อยละประชากรอายุ 25-34 ปี	22.13	19.07	16.07	17.31	17.00
จำนวนประชากรรวม	6,355,144	14,215,503	11,433,061	20,825,262	8,087,471
จำนวนประชากรในเขตเทศบาล	6,355,144	4,911,359	2,361,447	3,487,915	1,856,465
ขนาดของครัวเรือนโดยเฉลี่ย	3.6	3.6	3.5	4.1	4.0
จำนวนผู้มีบ้านเป็นของตนเอง	873,278	2,748,554	2,760,633	4,469,889	1,560,922
ร้อยละผู้มีบ้านเป็นของตนเอง	50.20	72.50	88.70	91.00	80.50
ขนาดพื้นที่ (ตร.กม.)	1,568.7	102,336.0	169,644.3	168,855.0	70,715.0
จำนวนคดีอาญาที่เกิดขึ้น	108,418	162,046	74,708	96,480	64,558
จำนวนคดีอาญาที่จับได้	84,178	143,706	66,714	86,550	51,305
ร้อยละคดีอาญาที่จับได้	77.64	88.68	89.30	89.71	79.47
ร้อยละผู้มีงานทำ	91.71	94.06	91.42	80.23	93.87
ร้อยละผู้ว่างงาน	8.29	5.94	8.58	19.77	6.13
จำนวนครัวเรือนส่วนบุคคล (พันคน)	1,740.0	3,906.5	3,181.1	5,051.1	1,998.4
จำนวนแพทย์	7,155	4,029	2,691	2,574	1,576
อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร	1.13	0.28	0.24	0.12	0.19
จำนวนเตียงคนไข้	28,094	39,045	24,579	27,930	16,553
อัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากร	4.42	2.75	2.15	1.34	2.05
จำนวนปีที่เรียนหนังสือโดยเฉลี่ย	9.7	7.1	6.1	6.3	6.9
แรงงานในภาคเกษตร	37,930	2,628,747	3,932,652	9,175,739	2,098,767
แรงงานนอกภาคเกษตร	3,187,727	5,280,730	2,530,472	2,894,397	2,011,994
ตำแหน่งงานว่าง	121,119	166,398	57,629	72,008	46,839
จำนวนคนจน	19,900	628,857	1,372,144	5,927,077	921,743
ร้อยละคนจน	0.31	4.42	12.00	28.46	11.40
GPP (ล้าน)	2,369,422	219,219	443,391	563,678	450,183
GPP per capita (บาท)	208,631	75,075	39,402	26,755	53,966
ความหนาแน่นประชากร (คนต่อ ตร.กม.)	3,600	139	67	123	114
ความยาวถนน (กม.)	5,812.60	27,369.03	26,459.74	43,641.77	14,549.23
ความหนาแน่นถนน	3.7125	9.9947	2.6716	5.1908	3.7604

ที่มา : จากรายงานการจัดทำสำมะโนประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2543, โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตาราง 2

จำนวนผู้ย้ายถิ่นจำแนกตามภาคและเขตการปกครองที่อยู่ปัจจุบัน และภาคที่อยู่ก่อนย้าย

ภาคที่อยู่ปัจจุบัน	ภาคที่อยู่ก่อนย้าย							รวม
	กทม.	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาค ตอนน.	ภาคใต้	ต่าง ประเทศ	ไม่ ทราบ	
ทั่วราชอาณาจักร	797,021	1,131,914	637,074	889,707	531,404	94,993	5,221	4,087,334
ในเขตเทศบาล	163,632	359,756	236,975	441,894	199,384	27,937	3,234	1,432,812
นอกเขตเทศบาล	633,389	772,158	400,099	447,812	332,020	67,056	1,987	2,654,521
กรุงเทพมหานคร	-	32,126	55,403	136,494	25,662	7,618	2,746	260,049
ภาคกลาง	164,066	714,695	56,633	187,314	22,376	17,740	1,674	1,164,498
ภาคเหนือ	143,694	112,636	461,610	32,720	15,127	28,404	760	794,951
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	457,015	250,888	57,362	514,983	39,614	35,001	42	1,354,905
ภาคใต้	32,247	21,569	6,065	18,195	428,625	6,231	-	512,932
รวม	797,022	1,131,914	637,073	889,706	531,404	94,994	5,222	4,087,335

ตาราง 3

จำนวนผู้ย้ายถิ่นจำแนกตามภาคที่อยู่ปัจจุบัน และเหตุผลของการย้ายถิ่น

ภาคที่อยู่ปัจจุบัน	ทั่ว	กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค ตอนน.	ภาคใต้
	ราชอาณาจักร					
รวม	4,087,335	260,049	1,164,499	794,950	1,354,905	512,932
หางานทำ	544,160	154,278	255,623	47,515	31,472	55,271
ต้องการเปลี่ยนงาน	106,783	5,384	50,108	18,301	17,939	15,052
ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น	83,178	8,045	28,612	20,373	16,104	10,044
หน้าที่การงาน	212,613	10,343	75,186	53,886	45,969	27,230
ศึกษาต่อ	281,400	40,650	37,067	74,305	67,358	62,021
ย้ายที่อยู่อาศัย	427,799	2,434	237,771	65,341	56,490	65,763
กลับภูมิลำเนา	916,867	1,267	46,924	205,950	601,764	60,962
ติดตามบุคคลคนในครอบครัว	1,165,849	29,615	365,986	235,487	349,403	185,358
ทำกิจการให้ให้ครอบครัว	56,502	2,422	10,603	12,148	26,190	5,138
รักษาตัว	17,059	-	4,084	4,077	8,027	871
ขาดคนดูแลผู้อื่น	149,167	3,083	24,606	34,842	76,771	9,866
อื่นๆ	124,286	2,527	26,256	22,727	57,420	15,356
ไม่ทราบ	1,674	-	1,674	-	-	-

ที่มา: ตาราง 2 และตาราง 3 ย่อจากรายงานการเปลี่ยนแปลงประชากร พ.ศ. 2547 (ไตรมาสที่ 4: ต.ค.-ธ.ค.), โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ค้นเมื่อ 13/5/2549 จาก www.nso.go.th

รองจากภาคกลางแต่มีผู้ย้ายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดเช่นกันคือประมาณ 1.35 ล้านคน เมื่อพิจารณาพื้นที่ปลายทางของการย้ายถิ่นออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าร้อยละ 58 ย้ายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเอง ร้อยละ 21 ย้ายเข้าภาคกลางโดยมากจะเป็นจังหวัดในเขตปริมณฑล และร้อยละ 15 ย้ายเข้ากรุงเทพมหานคร

การย้ายถิ่นในภาคอีสานส่วนใหญ่จะเป็นการย้ายกลับภูมิลำเนา รองลงมาคือย้ายติดตามคนในครอบครัว รูปแบบนี้ไม่เหมือนกับการย้ายของคนภาคอื่นที่ย้ายเพราะเพื่อติดตามคนในครอบครัวและเพื่อหางานทำ สังกัดจากตาราง 3 ได้ว่าเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นเหตุผลการย้ายในระดับท้าย ๆ เหตุผลแรกคือความรักถิ่นฐาน รักครอบครัว รักคนในครอบครัว จึงมีจำนวนผู้ที่ย้ายกลับภูมิลำเนา ย้ายติดตามผู้อื่นและย้ายเพื่อไปดูแลผู้อื่นสูงกว่าเหตุผลอื่นซึ่งต่างจากภาคอื่น ๆ

ตัวกำหนดของการย้ายถิ่น

ผลการศึกษาในอดีตทั้งทฤษฎีการย้ายถิ่นและตัวแบบการย้ายถิ่นพบว่าตัวกำหนดของการย้ายถิ่น (determinants of migration) มีมากมายทั้งด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เหตุผลทางสังคม การเมือง วัฒนธรรมและเหตุผลทางภูมิศาสตร์ ผู้ที่ศึกษาการย้ายถิ่นจึงมีทั้งนักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์ นักภูมิศาสตร์ นักการเกษตรและนักสถิติ ตัวแปรต่าง ๆ จึงแตกต่างกันไปตามศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่มีมุมมองเหตุผลการย้ายถิ่นต่างกัน ในที่นี้จะกำหนดตัวกำหนดตามแนวทางทั้งหมดเหล่านั้น

การย้ายถิ่นมักจะเกิดขึ้นมากถ้าในพื้นที่นั้น ๆ มีคนหนุ่มสาวอยู่ในสัดส่วนสูงมาก (Vermeulen, 2003) คนหนุ่มสาวมักจะเป็นผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษามาแล้วในบางระดับจึงย้ายถิ่นเพราะเหตุผลทางการศึกษาคือเพื่อศึกษาต่อหรือเพราะสำเร็จการศึกษาแล้วจึงย้ายถิ่นเพราะต้องการหางานทำ คนวัยนี้เป็นคนที่กล้าเสี่ยง อยากเห็นสิ่งแปลกใหม่ อยากทำในสิ่งที่เคยฝัน อยากมีหลักฐานมั่นคง อยากมีครอบครัว อยากเห็นโลกที่แปลกออกไปแม้จะรู้ว่าหนทางข้างหน้าอาจจะยากลำบากก็อยากจะลอง อีกทั้งเป็นกลุ่มคนที่คุ้นเคยกับการออกจากบ้านเพราะต้องเดินทางไปศึกษาในต่างพื้นที่ ความหวั่นเกรงวิตกกังวลนั้นกลัwnี้จึงน้อยกว่าคนกลุ่มอื่น เมื่อมีต้นทุนมนุษย์และอาจมีทุนสังคมอยู่บ้างขณะที่มีทุนทางจิตวิทยา (psychic cost) น้อยจึงมีความเป็นไปได้ที่คนกลุ่มนี้จะย้ายถิ่นกันมาก ทุนสังคมในที่นี้

หมายถึงเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ปลายทางที่คอยเกื้อกัน เช่น เพื่อน ญาติ คนที่รู้จักกัน ที่ย้ายเข้ามาก่อน (Rebhum, 2003) หรือแนะนำต่อ ๆ กันมา

นอกจากนี้จำนวนประชากรทั้งในพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทางก็มีส่วนผลักดันให้ย้ายออก (Mare & Timmins, 2000) ต้นทางที่มีคนน้อยมีจำนวนประชากรต่อพื้นที่ไม่มาก หรือพื้นที่มีคนมาก มีประชากรต่อพื้นที่สูง แออัดมาก ก็มีผลให้ย้ายออก แต่ก็อาจเหนียวรั้ง เพราะประชากรมากหมายถึงเครือข่ายทางสังคมใหญ่ มีอุปสงค์สูง การทำธุรกิจในรูปแบบ และนอกรูปแบบจึงมีโอกาสบรรลุผลสูงเช่นกันกับพื้นที่ปลายทางที่ถ้ามีประชากรมากอาจดึงดูดให้คนย้ายเข้า เรื่องนี้เกี่ยวพันไปถึงระยะทาง (Conway & Heutenville, 2001; Mare & Timmins, 2002) ความเป็นเมือง และความยากจน

ความเป็นเมืองหมายถึงสัดส่วนประชากรในเขตเมือง ถ้ามีประชากรในเขตเมืองมากจะเหนียวรั้งมิให้ย้ายออกและดึงดูดให้ย้ายเข้า (Brown, 1997) ขณะที่ความยากจนจะเหนียวรั้งการย้ายออก (Reisinger, 2003) คนยังจนจะยังไม่ย้ายออกเนื่องจากอาจมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่น (Skeldon, 2003) และอาจจะมีปัญหาไม่มีเครือข่ายทางสังคม แต่ถึงอย่างไรความยากจนยังคงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการย้ายถิ่น นอกจากนี้ค่าครองชีพ รายได้ (Todaro, 1976) การมีงานทำ การไม่มีงานทำ ตำแหน่งงานใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจย่อมมีอิทธิพลให้เกิดการย้ายถิ่น ขณะที่การศึกษา (Brown, 1997) อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร อัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากร (Cushing, 2002a) ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน และความหนาแน่นถนน (Andrienko & Guriev, 2003) เป็นปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น

ตัวแบบการย้ายถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิเคราะห์ข้อมูลจะบริหารข้อมูลโดยวิธี origin-destination algorithm เนื่องจากตัวแปรตามในที่นี้คือจำนวนผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายจากต้นทางหนึ่งไปยังปลายทางอื่น 76 จังหวัด จึงมีลักษณะเป็นตารางคือมีสดมภ์วางต่อ ๆ กัน 76 สดมภ์ โดยตัวแปรระยะทาง และตัวแปรพรมแดน (การมีพรมแดนร่วมกันก็คือมีพื้นที่ติดต่อกัน) ก็มีลักษณะเป็นตารางเช่นกัน แต่ตัวแปรอิสระอื่นมีลักษณะเป็นสดมภ์ทั้งหมดซึ่งข้อมูลตัวแปรอิสระเหล่านี้ของจังหวัดต้นทางหนึ่งที่ย้ายไปยังจังหวัดปลายทางจะต้องจัดระเบียบให้มีค่าซ้ำกัน 76 ครั้ง เป็นต้น

ตาราง 4

สัมประสิทธิ์ความถดถอยของตัวแปรอิสระเรียงลำดับตามอิทธิพลที่มีต่อการย้ายถิ่น

ตัวแปรอิสระ	สปส. ความ ถดถอย	สปส. ความถดถอย ปรับมาตรฐาน	t	p-value
ระยะทางระหว่างจังหวัด	-1.179	-0.406	-19.071	0.000
อัตราส่วนรายได้ระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-2.079	-0.306	-14.262	0.000
อัตราส่วนความหนาแน่นถนนระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-0.463	-0.163	-5.634	0.000
ร้อยละของประชากรที่มีบ้านเป็นของตนเอง	0.001	0.160	3.873	0.000
พรมแดน	1.583	0.146	7.346	0.000
จำนวนประชากรอายุ 15-24 ปี (log)	0.666	0.127	2.791	0.005
อัตราส่วนความเป็นเมืองระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-0.166	-0.126	-4.496	0.000
จำนวนประชากรในพื้นที่คั่นทาง (log)	0.543	0.102	2.280	0.023
จำนวนประชากรอายุ 25-34 ปี (log)	0.516	0.100	2.356	0.019
อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร	4.745	0.100	4.048	0.000
จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ย	0.021	0.090	3.000	0.003
อัตราส่วนการมีงานทำระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-0.177	-0.080	-2.695	0.007
อัตราส่วนการว่างงานระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-0.028	-0.067	-3.207	0.001
อัตราส่วนความหนาแน่นประชากรระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-0.176	-0.066	-2.228	0.026
ร้อยละคนจน	1.133	0.050	2.226	0.026
ร้อยละคดีอาญาที่ตำรวจจับได้	-3.358	-0.037	-1.842	0.066
อัตราส่วนขนาดพื้นที่ระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-0.019	-0.028	-1.386	0.166
อัตราส่วนตำแหน่งงานใหม่ระหว่างจังหวัดคั่นทางกับปลายทาง	-0.017	-0.026	-1.423	0.155
อัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากร	0.172	0.022	0.738	0.461
ร้อยละผู้ประกอบการอาชีพนอกภาคการเกษตร	0.051	0.002	0.082	0.935
ค่าคงที่	-3.911		-1.113	0.266
R ²		0.770		
s ²		3.479		
F(20,1423)		103.72**		
minimum tolerant		0.141		
ridge constant		0.1		
Box-Cox lambda		0.1		
no sign of non-normality problem				

ตัวแปรอิสระตามที่ปรากฏในตาราง 4 กำหนดขึ้นตามผลการศึกษาในอดีต ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์คัดลอกมาจากสมุดรายงานผลการจัดทำสำมะโนประชากรรายจังหวัด

พ.ศ. 2543 ยกเว้นอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรและอัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากร คัดลอกมาจากกระทรวงสาธารณสุข ระยะทางระหว่างจังหวัดคัดลอกมาจากกรมการขนส่งทางบก ตำแหน่งงานใหม่คัดลอกมาจากกรมการจัดหางาน ความหนาแน่นถนนได้มาจากการอ่านภาพแผนที่ตามวิธีที่ใช้ใน GIS

วิธีวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความถดถอยโดยวิธี ridge regression เพราะตัวแปรอิสระมีความเกี่ยวข้องกันสูงมาก ตัวแปรตามคือจำนวนผู้ย้ายถิ่นถูกแปลงค่าตามวิธีแปลงแบบบ็อกซ์-ค็อกซ์ เพื่อแก้ปัญหา non-normal error

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเรียงลำดับตัวแปรอิสระตามลำดับอิทธิพลที่มีต่อการย้ายถิ่นออก (คือเรียงลำดับตามค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยปรับมาตรฐานจากค่ามากไปหาค่าน้อย) ดังตาราง 4 พบว่าการย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะย้ายในระยะใกล้ โดยเฉพาะระหว่างจังหวัดเพื่อนบ้าน ยิ่งไกลออกไปจะย้ายออกน้อยลง

สำหรับรายได้พบว่ารายได้ในพื้นที่คันทางมีอิทธิพลในทางยับยั้งไม่ให้ย้ายออก หมายความว่ายิ่งประชาชนมีรายได้มากจะมีการย้ายออกน้อยลง โดยที่ความสะดวกสบายในการเดินทางและสัดส่วนการมีบ้านเป็นของตนเองก็มีอิทธิพลในทางยับยั้งไม่ให้ย้ายออกซึ่งแสดงว่าประชาชนมิได้เป็นห่วงหรือกังวลในเรื่องถนนหนทางหรือกังวลในเรื่องการหาที่อยู่อาศัย จะเห็นได้จากตาราง 1 ว่าภาคอีสานมีถนนยาวถึงประมาณ 5.2 กิโลเมตรต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร ทั้งประชาชนก็มีบ้านเป็นของตนเองแล้วถึงร้อยละ 91 ซึ่งสูงกว่าภาคอื่น ๆ ทั้งหมด ทั้งพบว่าความเป็นเมือง ความหนาแน่นประชากรรวมทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจะเหนี่ยวรั้งไม่ให้ย้ายออก ซึ่งแสดงว่าประชาชนสนใจในความเจริญของพื้นที่ ถ้าพื้นที่มีความเจริญสูง มีความหนาแน่นประชากรสูงและมีความสงบเรียบร้อยดีก็ไม่อยากย้ายไปที่อื่น การที่ประชาชนจะย้ายออกจากพื้นที่จึงพิจารณาที่ปัจจัยอื่นมากกว่า

ความเป็นเมืองหมายถึงสัดส่วนของประชากรในเขตเทศบาล ถ้าสัดส่วนดังกล่าวมีค่าสูงแสดงว่ามีความเป็นเมืองสูง ขณะที่ความหนาแน่นประชากรหมายถึงการมีจำนวนประชากรต่อพื้นที่มาก พื้นที่ที่มีความเป็นเมืองสูงและมีความหนาแน่นประชากรสูงกว่าแสดงว่าพื้นที่นั้นมีความต้องการซื้อสูง ประชาชนจึงสามารถจำหน่ายสินค้าและบริการ

ได้มากกว่า ความหนาแน่นประชากรสูงกว่ายังแสดงว่าประชาชนมีทุนสังคมมากกว่า มีเครือข่ายทางสังคมใหญ่กว่า มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกันมากกว่า

ผู้ย้ายถิ่นจะย้ายออกมากถ้าพื้นที่นั้นมีประชากรมากและมีสัดส่วนคนหนุ่มสาวสูง และยิ่งพื้นที่นั้นประชาชนมีการศึกษาสูงก็จะยิ่งมีผู้ย้ายออกมาก และการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นมากถ้าพื้นที่นั้นมีสัดส่วนคนจนสูงและมีสัดส่วนคนว่างงานสูง

ผลการศึกษาพบว่าขนาดพื้นที่ อัตราส่วนตำแหน่งงานใหม่ โอกาสมีงานทำนอกภาคการเกษตรและอัตราส่วนเด็กคนไร้ต่อประชากรไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการย้ายออก

สรุป

ผลจากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลผลักดันให้เกิดการย้ายออกจากภาคอีสานคือความยากจนและอัตราการว่างงาน โดยมีจำนวนประชากร สัดส่วนประชากรวัยหนุ่มสาว ระยะทางใกล้ไกลระหว่างพื้นที่เป็นปัจจัยที่ร่วมกันส่งเสริมให้เกิดการย้ายออกมากขึ้น การดำเนินการเชิงนโยบายที่ภาครัฐพึงเร่งดำเนินการก็คือการแก้ปัญหาความยากจนและการสร้างงานในพื้นที่ คำว่าการสร้างงานมิได้หมายถึงเฉพาะงานในระบบ (formal sector) ซึ่งเป็นงานมีค่าจ้างเป็นเงินเดือนเท่านั้นแต่ควรเน้นงานในพื้นที่การเกษตรและงานนอกระบบ (informal sector) เช่นอาชีพอิสระ สิ่งเหล่านี้รัฐบาลทุกชุดต้องดำเนินการอยู่แล้วแต่จะจริงจังและทั่วถึงเพียงใดเท่านั้น เฉพาะในส่วนของงานในภาคการเกษตรนั้นภาครัฐจะต้องทุ่มเทช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการขุดสระซึ่งต้องใช้งบประมาณมาก โดยภาครัฐอาจขอให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการและให้การสนับสนุนจะได้ทั่วถึงได้เร็วขึ้น เมื่อประชาชนมีที่ทำกิน มีแหล่งน้ำ สามารถดำรงมาตรฐานการครองชีพเดิมหรือมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีกว่าเดิมและมีรายได้ที่เพียงพอก็จะไม่ยากจนและไม่ย้ายไปที่ใด

คนภาคอีสานเป็นคนรักถิ่นสังเกตจากตาราง 2 และตาราง 3 ได้ว่ามีสัดส่วนการย้ายกลับภูมิลำเนาสูงกว่าคนภาคอื่น ประกอบกับพบว่าความเป็นเมือง รายได้ ความสะดวกสบายในการเดินทางและการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองมีอิทธิพลในทางหนึ่งขั้วรั้งมิให้ย้ายออก การพัฒนาความเจริญให้เกิดขึ้นในพื้นที่จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการเพื่อจะได้หนึ่งขั้วรั้งให้คนอีสานอยู่ในพื้นที่เพื่อช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของตน

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2541). ผลกระทบของภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่มีต่อภาวะการดำเนินงาน การว่างงาน และการเคลื่อนย้ายแรงงาน.
- Andrienko, Yuri & Sergie, Guriev. (2003). *Determinants of Interregional Mobility in Russia: Evidence from Panel Data*. Paper presented at the CEFIR seminar and Russia 2015 conference.
- Brown, Annette N. (1997). *The Economic Determinants of Internal Migration Flows In Russia During Transition*. The Davidson Institute Working Paper Series, University of Michigan Business School, The William Davidson Institute.
- Conway, K. S. & Houtenville, A. J. (2001). Elderly Migration and State Fiscal Policy: Evidence from 1990 Census Migration Flows, *National Tax Journal*, vol.: 54 no: 1, p.103-23.
- Cushing, Brian (2002a). *Race, Migration, and the Social Welfare System during the 1950 and 1960s: How Research Can Mislead the Public Debate*. West Virginia University, Regional Research Institute, Department of Economics and, WV.
- Mare, D.C. & Timmins, Jason. (2000). *Internal Migration and Regional Adjustment: Some Preliminary issues*. Paper Presented at the Ninth Conference on Labor, Employment and Work, Victoria University of Wellington Institute of Geography.
- Rebhun, Uzi (2003). The Changing Roles of Human Capital, State Context of Residence, and Ethnic Bonds in Interstate Migration: American Jews 1970-1990. *International Journal of Population Geography*, 9, 3-21.
- Reisinger, Mark E. (2003), Sectorial Shift and Occupational Migration in the United States, *The Professional Geographer*, vol. 55, issue 3, page 383.
- Skeldon, Ronald. (1999). Urbanization and Migration in the ESCAP Region. *Asia Pacific Population Journal*, vol.: 13, no: 1.
- Todaro, M.P. (1976). *Internal Migration in Developing Countries*. Internal Labor Organization, Geneva, Switzerland.
- Vermeulen, W. (2003). *Inter-Regional Migration in the Netherlands: An Aggregate Analysis*. Regional Economics and Spatial Analysis Unit CPB, Netherlands.